

V. L E V É L.

*Költ Komáromban Mind Szent Havának
17. Napján.*

Az észről, vagy elmésségről tett Jegyzések folytattatnak.

Az igaz elmésség áll az ideáknak, vagy gondolatoknak öszve-hasonlításokban; a' hamis, vagy tündér elmésség áll tsak a' fzőknak hasonlatosságokban. De mikor az ideák között hasonlatosság vagyon, az sem elég az elmésségre, hanemha az a' hasonlatosság gyönyörűséget, 's tsudálkozást ferez az Olvasókban. — Ha valamelly Poéta az ő fzeretőjének szépfégét akarván leírni, azt mondja róla, hogy az ő mejje olyan mint a' hó; még ebben nints elmésség, mert azt minden tudja hogy a' hó fejr, és az ő fzeretőjének mejje is fejr lehet: de ha utánna veti ezt, és szintén olly hideg, vagy érzéketlen, már ebben van elmésség, mert azt nem vártuk vólna tőle. — Soha sem bővölködött senki jobban az illyen elmés, vagy elmétlen hasonlatosságokkal, mint ama híres Anglus Poéta Cowley. Régen bé-vették a' Poéták, hogy a' fzeretetet

E

tüz

tűznek, és lángnak nevezzék. Ebből alkalmatosságot vélz' magának *Cowley*, fok elmes hasonlításokra. Látván hogy szeretőjének szemeiben eránta való hidegfég vagy, 's még is érezvén melly nagy hatalmok légyen azoknak az ő szívéen; hasonlítja azokat két égető tükörökhöz, mellyek jégből tsináltattak: Látván hogy a' szeretetének leg-tüzesebb lángjai között sem hal-meg; onnan azt hozza-ki, hogy a' tüzes Zóna, nem lakhatatlan. Mikor a' tzitrom lével írtt levelét a' tüzre tartván el-olvasta szeretője; arra kéri, hogy olvassa-el még egyszer a' szereteté' lángjánál. Mikor szeretője ír; azt kívánja, hogy azok abból a' melegfégből származott tseppek legyenek, mellyet ki-gözőlög az ő szívének lombikja. Ha távol van tőle; azt írja hogy akkor harmintz grádussal közelebb esik a' Pólushoz. — Mikor szeretetében szerentsés; hasonlítja azt a' Mennyei világosságnak elevenítő fúgárához; ha pedig szerentsétlen, a' pokolnak gözéhez. Mikor a' szereteté miatt nem alhatik; az mondja, hogy olyan láng az, melly nem botsát semmi füstöt; ha pedig az okosság ostromolja szereteté; azt mondja róla, hogy olyan tűz az, mellyet a' szél még inkább ingerel. — Ha el talál hervadni az élő-fa, mellyre az ő szeretőjének nevét fel-metizette; azt mondja, hogy annak lángjai eméztet-

tet-

tették azt meg. Mikor a' szeretetről le akar mondani; azt mondja, hogy a' melly ember úgy öfzve-égett mint ő, méltán fél a' tüztől. 's a' t. Ezekben a' hasonlításokban az igaz és tündér elmésség, a' jó és rossz ízlés öfzve-zavartatik; a' mellyet, kivált ha az első bővölködik, a' második felett, meg lehet engedni az *Epigrammákban*, és ez meg nem gátolta, hogy az eleven képzelődésű *Cowley* fok gyönyörűséget ne okozott légyen Olvasóinak. — —

Ama nagy Poéta *Dryden*, azt mondja az elmésségről, hogy „ Áll az a' nemes „ gondolatoknak, 's azokat ki-fejező al- „ kalmatos szóknak meg-választásokban. “ — Ha ez a' le-írás igaz; úgy bátran elmondhatjuk, hogy soha sem vólt az elmés-ség nagyobb mértékben senkiben, mint *Euclidesben*; mert senki jobban a' gondolatokat és szókat meg nem választotta. — Ha igaz ez a' le-írás; úgy meg kell engednünk, nem tsak azt hogy *Dryden* jobb Poéta vólt *Cowleynél*, hanem hogy *Virgilius* fokkal mulattatóbb vólt *Ovidiusnál* és *Martialisnál*. —

Ama mély Criticus *Bouhours* azt mondja, hogy lehetetlen, hogy valamelly gondolat szép légyen; hanemha egyszersmind helyes, és a' dólgoznak természeteken fundaltatott. — Ennek nyomdokit követte

E 2

Boi-

Boileau is; azért mondja a' többek között *Rien n' est beau, que le vrai, le vrai seul est aimable. Semmi sem szép, hanem csak a' mi igaz, ez egyedül szíretetre méltó.* — És ez az a' nemes egygyűűség, melyet nem győzünk eléggé tsudálni *Euripidesben Theocritusban* 's más régi Görög Poétákban, 's a' melyet hogy fókán a' maiak közül el nem érhetnek, azt mesterféges tzifrázások 's erőltetett ékesgetések által igyekeznek ki-pótolni. Az ilyen Poéták éppen olyanok a' Poésisben, mint a' Gothusok voltak az építés' mesterfégeben. Hogy egyik sem érhetett arra a' tökéletességre, melyre mentek a' Görögök 's Rómaiak, mind ketten azt vélték, hogy azt némelly ízetlen tzifráfágokkal helyre hozhatják. —

Magyar (Komédiák) Vig Játékok.

Örömmel értettük, hogy Szepesben 's más Vármegyékben is, némelly Nemes Ifjak Magyar Komédiákat jádzanak, még pedig minden jelen-valóknak nagy megelégedésekkel. Ennél nints egy-egy jobb eszköz nyelvünk' gyarapítására, 's a' jó ízlésnek terjesztésére. Bár ezt a' jó példát minden Vármegyékben követnék a' Nemes Ifjak!! Nem ártana, ha a' Collégiumokban 's nagyobb Oskolákban ebben gyakorolnák

nák néha-néha a' Tanuló-Ifjak magokat, mellynél szebb és nemesebb mulatságok nem lehetne. A' T. T. Profesfor Urak me-vizsgálhatnák előre a' jádzásra fel-vett Szomorú vagy Víg-Játékokat, hogy semmi botránkoztató, vagy a' jó erköltsökkel ellenkező Darabok ne vétetessenek-fel. — Ez által, meg-tanulhatnák még gyermek korokban a' folyó beszédet, a' hangnak illendő mérféklését, 's testeknek szép alkalmaztatását, mellynek nagy hasznát vennék egész életekben, 's a' kik Papfágra készülnek, a' katedraban is. — Nagy dítséretekre szolgálhat a' többek között ez is, a' Pozsoni Pap-nevelő házban tanuló, 's született nyelveket minden módon elő-mozdítani kívánó Kis-Pap Uraknak, hogy ilyen mulatságokkal hasznosan töltik üres óráikat. — Sőt kívánni lehetne, hogy a' nagy Városokban Komédia-színek építtetnének, a' hol született nyelvünkön lennének Komédiák, mellyeket az arra rendeltett Vizsgáló előre meg-nézhetne. — Így holmi tsapongó Olaszok, 's más Ország'-kerülő Idegenek, nem jönének-bé, hogy nemzetünknek 's nyelvünknek boszszontására, holmi alá-való Komédiáknak jádzásokkal ki-tsalják pénzünket. — De ha e' még megsz-e vagyon is; leg-alább azok a' nemes Ifjak, a' kik mind az Oskolákban, mind kívül ilyen mulatságokkal fogják tölteni ide-

jeket, ne gondolják hogy a' válogatott és remek munkákban szűkféget lássanak. — Egy munkás Hazafi Pápan le-fordította, 's versekbe foglalta *Lessingnek* nevezetesebb Darabjait, 's azokon kívül *Johanna Gradyát*, 's másokat is. Egyébüttl is vagynak fokban, a' kik rész szerént eredeti, rész szerént fordított Víg- és Szomorú-Játékokat nyomtattnak. —

Itt Komáromban fajtó alatt vagynak: *Meróp*, *Tánkréd*, és *Alzír*; ezek a' három remek munkák, mellyeket fordított Pétzeli József, taláztatni fognak Pesten a' jövő Vásárkor, *Wéber Úrnak* szokott szállásán. A' háromnak árra egygyütt 30. xr. A' kik pedig számos nyomtatványokat vésznek, azok *Wéber Úrral* végezhetnek. —

A' Találós Mese vólt *Bor*; a' Rejtett Szó *Nadrág*, mellyből ki-telik *ág*, *nád*, *rang*, *drága*.

Találós Mese.

Én még soha nem tanúltam,
Még is fokat kell tudnom,
Mások látják okos vóltom,
Kiknek tanátst kell adnom.
Hozzám szorúl koránt reggel
A' Király, és Titoknok;

A' nagy

A' nagy Böltsek, Mesterekkel

Kik másokat oktatnak.

Ha fel-kél nyóltz óra tájba

A' fok pipes Fejér-nép,

Hozzám szökik hamarjába,

Úgy kap hozzám, majd ki-tép.

Egész nap kell ezt oktatni,

Módit, 's mindent közlenek;

El is unom támogatni,

Mindent százszor kérdenek.

Ezért egyszer kútba szöktem,

Jön Nartzissus, fel-talál.

Már magamat tóba rejtem,

Tán ott senki se vizsgál.

Fehér György Pozsoni Nev. Pap.

Rejtett Szó.

Születtettem hajdan Égyiptom' földében,

Numa, vagy Nagy Sándor Király' idejében.

Hat betűt ha el-raksz jól huszon-öt felé,

Hét Deák, 's tizen-nyóltz Magyar szó fül
belé.

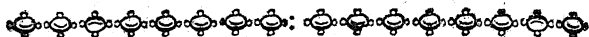
De tsak úgy, ha egygyet néha kétszer teszel,

Mi légyek így könnyen inkább észre veszel:

Spíra, rípa, íra, sapor azt mutatja,

Pap, rózsa, fíp, apró nevem' fitogatja.

Írta Szendrei Balog Sámuel B. P.

Az Amérikabéliekről.

Az aranynak azon égő szomjúsága, mellyet mutogattak az Ámérika' első meghódítóji, ezen Országnek szerentsétlen lakosit azon vélekedésben tartotta, hogy az Európabélieknek az arany az Istenek. Midőn 1511. Elzt. a' Katzikák (Caciques) azaz a' *Kuba* Szigetnek Fejedelmi öszve-gyűltek volna a' Hazájok' védelmezéséről tanátskozni; *Hatwey*, ki közöttök leg-nagyobb tekintetben vala; *Minden védelem*, úgymond, *haszontalan lesz*; *ha mindenek előtt nem igyekezünk az Európabélieknek Istenével öszve-barátkozni*. Elő-hozatott azontúl egy arannyal megtöltött hordót: *Látjátok*, úgymond, *itt van az Európabélieknek Istenek*, ennek áldozzunk, 's meg fog talán rajtunk könyörölni. Valamennyien el-kezdének a' hordó körül tánczolni, énekelni, 's füstölni, mind addig, míg el nem szédülvén, 's lankadván mindnyájan, a' földre le nem terülének. — Más nap ismét öszve-hívá a' Katzikákat, és e' következőképpen beszélt hozzájuk; *En erről a' dologról, mellyről tegnap tanátskoztunk*, jókat gondolkodván; *csak azon nyúgodtam-meg*, hogy addig bátor-ságban nem lehetünk, valameddig a' *Spa-*
nyo-

nyolok' Istenek közöttünk fog rejtezkedni; el-tökéltették magokat, hogy mind addig meg nem nyúgofsznak, míg Istenekeket kezekre nem bírhatják. Ha el-nyelnétek; még a' hasatokból is ki-metelnék. En más bátorfágos helyet, a' hová utánna el nem mennének, nem gondolhattam, hanem a' tenger' mélységét; oda társítsuk tehát az ő Istenekeket, 's bátorfágban fogunk élni, ha ettől meg-menekedhetünk, mert csak ez tsalja-ki őket Hazájokból egyedül, életeknek a' tengeren való kotzkáztatásdval. — Ezen tanáts minden Katzikáknak meg-tetfzett; vévén azért aranyjokat, nagy gyorsfággal a' tengerbe merítették, azután úgy tértek nagy örvendezéssel haza, mivel el-hitették magokkal, hogy aranyjokkal a' félelmet is a' tengerbe merítették volna. De ezen áhítatos Haza' védelmére szolgáló igye-kezetek nem lett elégféges a' Spanyolok' meg-hátráltatásokra, hogy többé azon Szigetben meg ne jelenjenek.

Histoire de S. Dominique.

Ugyan azonokról.

Ezen történet elégféges annak meg-tzáfolására, mintha az Ámerikabéliek olyan oktalanok lettek volna, a' millyeneknek lenni árúlták a' büzfke Európaiak. Egy úta-zó Spanyol némelly Ámerikánusra akadott

E s

ve-

véletlenül egy pufztában, mind a' kettő ló háton volt. A' Spanyol tudván a' maga lovának erőtelenségét, az Ámerikánus lovanak delisége által ellenben meg-illetődván, kíszttette ezt a' tserélésre; de az Ámerikánus éppen nem akara a' tserére reá állani. A' Spanyol az erőszakhoz nyúlt, fel lévén fegyverkezve, könnyen magáévá tette a' lovat, és reá ülven tovább folytatta az útját. Az Ámerikánus nyomában követi a' Spanyolt egész a' szállásaig; bé-vádolván őtet a' Bírónál. Kényszerítettetik a' Spanyol a' meg-jelenésre, és a' ló' el-hozására. De ő fogá még feljebb a' dolgot, és amazt tsalárdnak, hamisnak kiáltotta, azt állítván, hogy az ő tulajdona 's nevelése lenne a' ló. A' szegény Ámerikánusnak semmi bizonyfága nem lévén, tsak benn nem maradott; midőn' az enyim ez a' ló, fel-kiált, meg fogom bizonyítani. Azontúl le-vetvén palástját, a' ló' fejére teríti; ha a' tiéd a' ló, úgymond nagy mérészen, mond-meg mellyik szemével vak ez a' ló? A' jobbikkal, felel hirtelen a' Spanyol, hogy semmit se láttassék habozni: nem igaz, felel amaz, fel-fedezvén a' ló' szemeit, mert egygyikkel sem vak. Ezen világos bizonyítást látván a' Biró, az igaz Urának a' lovát vizsgálva adatta,

Dictionnaire des aneddotés.

A Vi-

A Világ Tónussa.

Azon útalatos önnön fzeretet, minden erkölts', 's érzékenység' meg-vesztegetője, elannyira el-hatotta szívünket mérgével, hogy fokak a' mások fzerentsétlenfégek' hallására egészen el-érzéketlenednek. — Midőn bizonyos ember a' Mefzfzinának fzerentsétlen el-füllyedése után, nem fokára kérdeztetnék, vallyon ezen fzerentsétlenfég' környül-állását hallotta volna é? ezen felelettel akarta fiogtatni elmésségét (Bib.) *Mi gondom nékem arra? én éppen nem avatkozom a' mások' dolgába!* — A' ki az ilyen dolgába nem avatkozik ember társainak, a' meg-érdemlené, hogy a' Világból ki-töröltessék.

Anyja.

Azon szomorú fzerentsétlenfég, mellyet nem rég' fzenvedett Mefzfzina Városa, egy érzékeny anyai fzeretetet tett nyilván valóvá. Minekutánna ezen Város egynéhány ízben való föld' mozdulása után az el-füllyedéshez közelgetni láttatnék, *Spadara* nemes (*Marquis*) a' Városnak leg-tekéntetesebb Tagja, a' tenger' partra fzetett felefégével, 's holmijével, hogy kélz-veszedelmét megelőzhesse. Már meg-érkezvén, 's már felrakodni akarván a' hajóba, efzébe jut felefé-

fégének a' kised magzatja, nagy indulatok közt hol lenne kérdezi; minekutánna megértette, hogy a' nagy tébolyodás miat a' gyermek otthon maradt volna, az Anyja azontúl haza felé fordul, hogy veszedelméből magzatját ki-ragadja. Ezt nem látván többé tanácsosnak lenni *Spadara*, mindenféle móddal ott akará az aszfszonyt tartóztatni. De se könyvvel elegyített kérésével, se veszedelme' képzelésével meg nem tarthatván, kénytelenítettett a' Márkiz' szolgái által meghátráltatni: azonban rakodásra szűkfégesek lévén a' szolgák, el-botsátották, bízván már állhatatosságában, de az Anya csak el-lövellik, 's mód nem vala az el-érésére. — Nagy indulatok közt haza érvén, még gyermekét egézfégesen találá! ki mint-egy mosolygott az Anyja' érzékenységre a' böltsőjéből, és szinte hálálta ki-nyújtott karjaival Anyjának hív gondoskodását. De míg a' gyermeket óldozná 's takargatná, újra meg-indúl a' föld, kezdenek a' falak kő halommá omlani; az aszfszony egygyik szegésről a' másakra esik, mejjéhez szegezett magzatjával fut alá 's fel, kiket még láthatott gyermekét mutogatván könyörgött, főt firt a' segítségért. De ezek a' víz' el-terjedése, és a' falak' omlása miatt magok szabadságokról is kétségeskedvén, szabadításához nem férhettek. Egy kegyetlen roppanás ezen ártat-

tatlanfágokat is el-borítván, nem adott időt több szózatra néki, hanem csak erre az egyre: *En magzatom.* — —

Ezen Anyai szeretetnek hasonló példáját adta azon Anya, melly *Martiniqueből* vífza-térvén, midőn éppen a' ki-kötő helyhez közelgetnének, hajó-törést szenvedett tsetsemő gyermekével. Midőn mindnyájan ezen hajóban lévők a' veszedelem' képzelésével halálos félelemmel borítottak volna el; (mert akár hogyan törekedtek, a' kegyetlen haboktól el-merítettettek.) ezen szerentsetlen Anya is, a' tenger' dagályos habjain csak a' halál, 's élet között lebege, karján függő magzatjával. Egy Szeretsen, ki ezen afzsfzonyfágnál szolgál vala, jól tudván úszni, ezen érzékeny forsától Afzsfzonyának meg-illetődven, midőn éppen le akarna merülni, meg-ragadá, 's karjaira szorítván, ketőztetett igyekezettel evezett a' part felé, de midőn majd mind a' hárman el-merítettének a' tornyos haboktól, mind maga, mind gyermeke' meg-fzabadítására tapasztalván elégtelenségét az Anyja; fijam, úgy-mond a' szolgájanak, lehetetlen az én fzabadulásom, csak gyermekemet fzabadítsd-meg, és mond-meg néki, hogy az Anyja érette holt-meg - - 's el-botsátván szolgája' karját, el-merült.

Arnaut.

Az Aszfzonyi-Nem' ditsőségére.

Minden pallérozott nemzet az aszfzonyi nemet örökké nagy betsületben tartotta; ezen tisztelet 's nagyra betsülés nem csak éles elméjeknek, mellyel a' természetből meg-ajándékoztattak, ki-mutatására, hanem gyakorta őket nagy tselekedetek' véghez-vitelekre is vezérlette. *Kornélia* ama nagy *Scipión*nak leánya, *Semprónius'* Polgár-Mester' hitvese, a' Római Dámák' társaságokban lévén, midőn mások gyémántjokban, gyöngyeikben, 's pompás ruházatjokban fitogtatnák magokat, kérték a' *Kornéliát*, hogy ő is mutasson valamit gyöngyeiből 's kintseiből; ezen bõlts Római Aszfzonyfág jól nevelt fiai azontúl elő-fzöllítván, kiknek nagyra indúlt Lelkek már gyermekfégekből ki-tsillámlott, és ezekre újjalván: látjátok, úgymond, ezek az én leg-drágább gyöngyeim, 's ékességim.

Dictionnaire d' anecdotes.

*Fótzion*nak felesége Áthénás Városából a' többi aszfzonyoktól elméje, 's tökéletes erköltse miatt magát meg-külömböztette. Midőn némelly Jóniai Dáma előtte fitogatná gyöngyeit: a' mi engemet illet, úgymond ő, nékem nints nagyobb kintsem, mint az én egygyetlen-egy Uram, ki már

20. efsz.

20. esztendeje, hogy Áthénás Városának Igazgató Fejedelme.

Histoire de la Grece.

*Egy újonnan találtatott orvosság az egér-kőnek és a' réz rozsdájának meg-
ölő mérge ellen.*

Frater Fromy Gergély Frantzia Ország-
nak Gvienne Tartományának Cadillac nevű
városában a' Mizerikordiánus Barátoknál seb-
gyógyító, az egér-kőnek és a' réz rozsdájá-
nak mérge ellen egy orvosságot tett közön-
fégesfé, melly ha meg-gondoljuk, melly
sok emberek vesztik-el ezen mérgek által
életeket, meg-érdemli, hogy mindenek
előtt esméretes légyen. Az orvosság ez:
Végy három tzitromot, nyomd-ki a' levét
egy nagy ferrel tele üvegbe. Azután végy
két meg-készítettett, apró porrá töretett-rák
szemet, elegyítsd a' tzitromos serbe, mikor
bé-akarod adni, 's ugyan akkor kavard-fel
jól kalánnal vagy késsel. Ez a' betegnek
bizonyos orvossága. Ha a' fájdalom meg-
újúl, az orvosságot itt újra be kell adni. Sok
veszedelemben lévő személyeket szabadított-
tam-meg — *így szól Frater Fromy* —
ezen Orvosság által. Ezek között voltak
két aszszonyok, kik úgy mérgesítették-meg,
hogy a' káféhoz való tejet egy rozsdás réz
edényben forralták, 's a' kafét azzal elegyít-
tet-

tették. Ennek az Orvosfágnak erejét hamar lehet érezni: a' melly szempillantásban bé-veszi az ember, abban kezd a' fájdalom múlni. Ha veszi észre az ember, hogy a' beteg fok mérget talált bé-venni: az orvosfágot 24. óra alatt kétszer, háromszor is be kell venni. Ugyan ezen Orvosfággal a' Kólikában szenvedő személyek is élhetnek. A' külömbbség tsak ez: Hogy a' ki mérget vett-bé, azt alól tisztítja: a' kólikában lévőt pedig hántatja. Mikor a' fájdalom szűnik, a' betegnek mandola édes fris olajban mannát kell be-adni. Szinte olly hasznos és meg-jegyzésre méltó Orvosfág ez, valamelly fok emberek vesztik-el életüket minden esztendőben a' réz edényekben főtt meg-mérgefedett eledelek által — és az egér-kő nevű méreg által, a' mellyel dolgoznak. Ezt a' méreg ellen való Orvosfágot ki-hírdette az úgy neveztetett

Salzburger Intelligenzblatt.

Rövid Tudósítás.

Pármában a' Királyi Typographiában 1784. eszt. a' Bodon betűjivel nyomtatódott ki Anacreonnak Munkája, melly a' nyomtatásnak egy mai új remekje, de tsak némelly jó barátoknak osztogatott ajándékba; a' papiros és a' nyomtatás a' Baskervilléhez hasonló.